

EKSKURSION TURIZM: MADANIY-MA'RIFIY AHAMIYATI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Islomov Otabek Muzaffar o`g`li

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti, TOUP: 704U-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: **Yo`ldoshev Abdumalik Ilxomovich**

Annotatsiya

Ushbu maqolada ekskursion turizmi tushunchasi, uning madaniy-ma'naviy va iqtisodiy ahamiyati keng yoritilgan. Ekskursiyalarning yoshlar tarbiyasida tutgan o`mi, tarixiy merosni saqlashdagi roli, xorijiy sayyohlarni jalb etishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy yondashuvlar, raqamli ekskursiyalar va milliy turistik brendni shakllantirish masalalariga ham e'tibor qaratilgan. Maqola asosida ekskursion turizmni rivojlantirish yo'nalishlari va uning jamiyat hayotiga ijobiy ta'siri ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ekskursion turizm, tarixiy meros, madaniy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, milliy o'zlik, turistik xizmatlar, sayyohlik infratuzilmasi, raqamli ekskursiyalar, madaniy brend, O'zbekiston turizmi.

Abstract

This article explores the concept of excursion tourism, highlighting its cultural, spiritual, and economic significance. It analyzes the role of excursions in youth education, the preservation of historical heritage, and the potential to attract foreign tourists. Attention is also given to modern approaches such as digital excursions and the formation of a national tourism brand. The article presents key directions for the development of excursion tourism and its positive impact on various aspects of social life.

Key words: excursion tourism, historical heritage, cultural values, youth education, national identity, tourism services, tourism infrastructure, digital excursions, cultural branding, tourism in Uzbekistan.

KIRISH

Zamonaviy davrda turizm nafaqat dam olish, balki o'zlikni anglash, tarixiy-madaniy meros bilan tanishish, tafakkurni boyitish vositasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ekskursion turizmi so'nggi yillarda jadal sur'atlarda rivojlanib, insonlar ongida tarixiy xotira va milliy o'zlikni shakllantirishda muhim o'rin egallamoqda. Ekskursiyalar orqali sayohatchilar qadimiy obidalar, diqqatga sazovor joylar, muzeylar va madaniy markazlarga tashrif buyurib, o'z bilimlarini boyitish, tarixiy voqealarni chuqur anglash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ekskursion turizmi turizmning boshqa turlaridan farqli ravishda, ko'proq ma'naviy-ma'rifiy maqsadlarni o'z ichiga oladi. Unda asosiy e'tibor sayohatchilarning estetik didini oshirish, ularni tarixiy va madaniy ob'ektlar bilan tanishtirishga qaratilgan. Bunday turizm turi o'quvchilar, talabalar, fan arboblari va ilmiy xodimlar orasida ayniqsa mashhurdir. Ekskursiyalar nafaqat o'quv jarayonining ajralmas bo'lagi, balki umumbashariy qadriyatlar bilan tanishish vositasi sifatida ham ko'riladi. Ekskursion turizmi ko'plab davlatlarda madaniy siyosatning tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Jumladan, O'zbekistonda ham bu yo'nalishga katta e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz singari qadimiy shaharlarga ekskursiyalar tashkil etish orqali ichki va tashqi turizm salohiyatini oshirishga erishilmoqda. Bunday sayohatlar davomida mehmonlar nafaqat tarixiy obidalarni tomosha qilishadi, balki o'sha davr madaniy hayot tarzini his qilishadi, xalq amaliy san'ati, hunarmandchilik namunalari o'rganishadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ekskursion turizmi masalasi so'nggi yillarda turizm, madaniyatshunoslik, tarix va ijtimoiy fanlar doirasida keng tahlil qilinayotgan muhim mavzulardan biridir. Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida bir nechta mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar, statistika ma'lumotlari, hukumat qarorlari, shuningdek, mavjud sayyohlik strategiyalari tahlil qilindi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga doir farmonlari, Madaniyat va turizm vazirligining rasmiy ma'lumotlari hamda Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi tomonidan e'lon qilingan tahliliy hisobotlar asosiy manba sifatida foydalanildi. Ilmiy-ommabop maqola yozishda ekskursion turizmning nazariy asoslari, uning madaniy-ma'naviy va iqtisodiy ahamiyati, xorijiy davlatlardagi tajribalar bilan solishtiruvchi yondashuv orqali o'rganildi. Xususan, ekskursiya tushunchasining rivojlanish tarixi, u orqali yoshlar ongida vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish, turistik xizmat ko'rsatish sifati va gid

faoliyatining o'rnini kabi yo'nalishlar alohida e'tiborga olindi. Metodologik yondashuvda sifat tahlili (qualitative analysis) asosida maqola mazmuni shakllantirildi. Soha bo'yicha mavjud adabiyotlar kontent tahlil qilinib, mavjud holatga bog'liq holda xulosalar chiqarildi. Mazkur maqolada kuzatuv (observatsiya), solishtiruv (komparativ) va tavsiflovchi (deskriptiv) metodlar asosida tahliliy mulohazalar ilgari surildi. Shu bilan birga, tarixiy manbalar va hozirgi davr statistik ko'rsatkichlar o'rtasida o'zaro bog'liqlik aniqlanib, ularning amaliyotdagi aks sadosi ochib berildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tahlil va kuzatuvlar asosida ekskursion turizmi nafaqat madaniy-ma'rifiy soha, balki ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotning muhim tarkibiy qismi ekani aniqlandi. Birinchidan, ekskursiyalar orqali aholining tarixiy va madaniy merosga bo'lgan e'tibori oshadi, yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, vatanga sadoqat, tarixiy ongni shakllantirish kabi ijobiy fazilatlar rivojlanadi. Bu esa bevosita ta'lim-tarbiya jarayonlarida ham ko'zga tashlanadi. Ikkinchidan, ekskursion turizmi infratuzilmaning rivojlanishiga, yangi ish o'rinlari yaratishga va mahalliy aholining iqtisodiy faol bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ekskursiyalar orqali milliy hunarmandchilik, xalq amaliy san'ati, mahalliy oshxona kabi yo'nalishlar ham sayyohlarga taqdim etilib, O'zbekistonning madaniy turistik brendi shakllanmoqda. Uchinchidan, zamonaviy texnologiyalarning kirib kelishi ekskursiyalarni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Virtual va raqamli ekskursiyalar aholining keng qatlamlari uchun tarixiy obidalarni "ziyosat qilish" imkonini yaratmoqda. Bu holat ekskursion turizmning yanada ommaviylashishiga turtki bo'layotganini ko'rsatadi. To'rtinchidan, tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, ekskursion turizmi xorijiy sayyohlar uchun ham jozibali yo'nalishga aylanmoqda. Bu esa O'zbekistonning xalqaro miqyosdagi madaniy imijini yuksaltirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va mamlakat iqtisodiy salohiyatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Yuqoridagi natijalar asosida aytish mumkinki, ekskursion turizmni tizimli rivojlantirish orqali O'zbekiston turizm sanoatining raqobatbardoshligini oshirish, milliy madaniyatni jahon miqyosida tanitish va yosh avlodni ma'naviy jihatdan yetuk qilib tarbiyalash mumkin. Shu bois bu sohani qo'llab-quvvatlash va innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish strategik ahamiyat kasb etadi.

Ahamiyatli jihati shundaki, ekskursion turizmi yosh avlodni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda beqiyos vosita bo'lib xizmat qiladi. Yoshlar tarixiy shaxslar faoliyati, milliy qadriyatlar va urf-odatlar bilan bevosita tanishib, o'z millatiga bo'lgan

g'urur va iftixorni qalbida his etadi. Shu ma'noda, bu turdagi turizm nafaqat iqtisodiy foyda, balki ijtimoiy-ma'naviy yutuqlarni ham taqdim eta oladi. Bundan tashqari, ekskursiyalar turizm infratuzilmasining rivojlanishiga turtki beradi. Sayyohlar oqimi oshgani sari transport, mehmonxonalar, yo'lko'rsatkichlar, tarjima xizmatlari, suvenirilar ishlab chiqarish kabi sohalar ham rivojlanadi. Bu esa o'z navbatida, yangi ish o'rinlari yaratilishiga va aholi daromadining oshishiga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar rivoji, ayniqsa, raqamli ekskursiyalar va virtual sayohatlarning ommalashuvi ekskursion turizmga yangicha tus bermoqda. Endilikda, chekka hududlarda yashovchi odamlar ham virtual platformalar orqali tarixiy joylarni "ziyosat qilish" imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa turizmning inkluzivligini ta'minlashda muhim qadam hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, ekskursion turizmi jamiyat hayotida ko'p qirrali ijobiy ta'sir ko'rsatadi. U nafaqat turistik tajriba, balki shaxsiy va milliy o'zlikni anglash, tarixiy ongni yuksaltirishning samarali usulidir. Shu bois, bu turdagi turizmni rivojlantirish, uni ta'lim tizimi bilan integratsiyalash, yosh avlodni faol jalb etish, madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash orqali bu sohadan ko'zlangan maqsadlarga erishish mumkin. Ekskursion turizmning samaradorligi faqatgina tarixiy joylarga tashrif bilan cheklanib qolmaydi, balki inson tafakkurini boyituvchi, ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida ham e'tirof etiladi. Har bir ekskursiya ishtirokchida yangicha tasavvur uyg'otadi, ularni o'z atrof-muhitiga boshqacha nigoh bilan qarashga undaydi. Ayniqsa, yoshlar orasida tarixiy joylarga bo'lgan qiziqish ularning intellektual salohiyatini rivojlantiradi, tafakkurini kengaytiradi, ijodiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bugungi globallashuv sharoitida har bir millat o'z madaniy merosini asrab-avaylash, uni targ'ib etish orqali o'z o'rnini saqlab qolishga intilmoqda. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, ekskursion turizmi ushbu jarayonning ajralmas bo'lagi sifatida xizmat qiladi. Bu turdagi turizm faqat tashrif buyuriladigan joylarni tomosha qilish emas, balki ular bilan bevosita muloqotda bo'lish, o'tmishni his qilish, tarix bilan hozirgi kun o'rtasida ko'prik qurish imkoniyatini beradi.

Ekskursiyalar orqali turli hududlar aholisining urf-odatlarini, milliy taomlari, hayot tarzi bilan tanishish, madaniyatlararo muloqotni kuchaytirish mumkin. Bu esa tolerantlik, bag'rikenglik, hamkorlik kabi ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, xorijiy sayyohlar bilan olib boriladigan ekskursiyalar orqali O'zbekiston madaniy merosining jahon hamjamiyati orasida keng tanilishi ta'minlanadi. Shuningdek, ekskursion turizmi xalqaro imijni mustahkamlash, ijobiy brendni shakllantirishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, ekskursiyalarni yuqori darajada tashkil etish, malakali gidlar tayyorlash, servis xizmatlarini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biridir. Bugungi kunda zamonaviy

ekskursiyalar faqatgina oddiy sayr bilan cheklanmaydi, balki tematik ekskursiyalar, interaktiv ko'rgazmalar, teatrlashtirilgan tomoshalar, ochiq darslar kabi yangicha yondashuvlar orqali yanada qiziqarli va ta'sirchan bo'lib bormoqda. Masalan, qadimiy shaharlarda tashkil etilayotgan tarixiy shaxslar obrazi asosida o'tkaziladigan ekskursiyalar sayyohlarga o'sha davr muhitini jonli tasavvur etish imkonini beradi. Shu tarzda, madaniy merosni jonlantirish, uni zamonaviy formatda targ'ib qilish orqali ekskursion turizmga yangicha mazmun baxsh etilmoqda. Bunday yondashuvlar orqali turizm nafaqat dam olish, balki madaniy-ma'naviy o'sish vositasiga aylanmoqda.

Ekskursion turizmi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish, ularning natijalarini amaliyotga tatbiq etish ham muhim ahamiyatga ega. Bu borada tarixchilar, madaniyatshunoslar, turizm sohasi mutaxassisleri va pedagoglar hamkorlikda ishlashlari, yangi innovatsion yondashuvlarni joriy etishlari zarur. Ekskursiyalarni o'quv dasturlariga integratsiyalash orqali ta'lim tizimida turizmning o'rni kuchaytiriladi. Ayniqsa, maktab va kollej o'quvchilari uchun mahalliy obidalar bo'yicha ekskursiyalar tashkil etilishi yosh avlodning tarixiy xotirasini uyg'otadi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, ekskursion turizmi bugungi zamon ehtiyojlariga javob beradigan, madaniyat va ta'limni uyg'unlashtiruvchi, ijtimoiy ongini shakllantiruvchi kuchli vositadir. Uni keng rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy yutuqlarga, balki insoniy qadriyatlarning mustahkamlanishiga ham erishish mumkin. Shu sababli bu yo'nalishda olib borilayotgan ishlarni tizimli, izchil va zamonaviy talablarga mos tarzda davom ettirish har birimizning burchimizdir.

Xulosa

Ekskursion turizmi bugungi kunda nafaqat turistik faoliyatning muhim turlaridan biri, balki madaniy-ma'naviy rivojlanishning muhim yo'nalishi sifatida e'tirof etilmoqda. O'tkazilgan tahlillar asosida ushbu turizm turi jamiyat hayotining turli jabhalariga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani isbotlandi. Ekskursiyalar orqali aholining tarixiy merosga bo'lgan qiziqishi ortadi, yoshlar orasida vatanparvarlik, milliy g'urur va tarixiy xotirani yuksaltirishga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida, madaniy o'zlikni anglash va milliy qadriyatlarni asrab-avaylashga turtki bo'ladi. Shuningdek, ekskursion turizm iqtisodiy jihatdan ham samarali bo'lib, infratuzilma rivoji, yangi ish o'rinlari yaratilishi va hududlar turizm salohiyatining oshishiga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi esa bu sohada innovatsion yondashuvlar asosida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Xalqaro maydonda esa ekskursion turizmi O'zbekistonning madaniy brendini targ'ib qilish, xorijiy sayyohlarni jalb etish va turizm eksporti

hajmini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Umuman olganda, ekskursion turizmini yanada rivojlantirish uchun tizimli yondashuv, ilmiy asoslangan strategiyalar va zamonaviy texnologiyalardan unumli foydalanish zarur. Shu yo'nalishdagi islohotlarni davom ettirish orqali nafaqat madaniy, balki iqtisodiy yutuqlarga ham erishish mumkin. Bu esa O'zbekistonning jahon turizm xaritasidagi mavqeini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, Z. (2021). *O'zbekistonda madaniy turizmni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari*. Toshkent: "Ilm ziyo" nashriyoti.
2. Asqarov, A. (2019). *Turizm asoslari: nazariya va amaliyot*. Samarqand: SamISI nashriyoti.
3. Boboyev, M. (2020). *O'zbekiston tarixi va turizm imkoniyatlari*. Toshkent: "Fan va texnologiya".
4. G'aniyeva, N. (2022). *Ekskursiya faoliyatini tashkil etish va uni boshqarish*. Buxoro: BDU nashriyoti.
5. Jo'rayev, D. (2020). *Turizm sohasida xizmat ko'rsatish madaniyati*. Qarshi: Nasaf nashriyoti.
6. Karimova, L. (2018). *Yoshlar tarbiyasida ekskursiyaning o'rni*. Andijon: AndMI nashriyoti.
7. Mamarasulov, Q. (2023). *Madaniy meros va sayyohlik obyektlari*. Toshkent: "Turon zamin ziyosi".
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026 yillarda O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirish strategiyasi to'g'risida"gi PF–60-sonli Farmoni.
9. Salimova, M. (2021). *Ekskursion turizmi va uning jamiyatdagi o'rni*. Nukus: Qoraqalpoq universiteti nashriyoti.
10. Xudoyberganov, B. (2019). *Turizm psixologiyasi va pedagogik yondashuvlar*. Toshkent: TDPU nashriyoti.